Rembalski, Andrzej

Sympozjum naukowe: Produkcja broni w regionie świętokrzyskim

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 30/1, 199-201

1985

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

centego Choroszewskiego, Stanisława Kontkiewicza, Bolesława Łaszczyńskiego i Jana Czarnockiego.

Mgr Maria Weber-Kozińska przygotowała referat pt. *Historia eksploatacji i obróbki marmurów świętokrzyskich;* wykorzystując m. in. materiałowe analizy rzeźb. Stwierdziła, że rozwój górnictwa kamiennego na terenie dawnego starostwa chęcińskiego wiąże się ściśle z przemianami w stosunkach społecznych w naszym kraju w końcu XVI w. Następnie przedstawiła kolejne etapy rozwoju wydobywania i obróbki marmurów w regionie świętokrzyskim — w okolicach Chęcin, Daleszyc i Kielc.

Interesujące były dwa wystąpienia pracowników Instytutu Geologicznego Oddziału im. J. Czarnockiego w Kielcach. Mgr inż. Jan Urban przedstawił w swym referacie geologiczne warunki występowania skał przydatnych do produkcji marmurów technicznych w Górach Świętokrzyskich. Natomiast doc. Zbigniew Rubinowski scharakteryzował *różankę zelejowską* jako najbardziej ozdobną odmianę polskich marmurów technicznych.

Podczas obrad zaprezentowano także kilka komunikatów.

Dr Stanisław Czarniecki i mgr Zofia Martini mówili o kolekcji marmurów kieleckich Mathiasa Bersohna z drugiej połowy XIX w. przechowywanej w zbiorach Muzeum Geologicznego PAN w Krakowie. Doc. Zenon Guldon i mgr Waldemar Kowalski zaprezentowali natomiast materiał używany w okresie przedrozbiorowym do tablic i płyt inskrypcyjnych regionu kielecko-radomskiego.

Mgr inż. Eugenia Fijałkowska omówiła *Problematykę marmurów świętokrzyskich na łamach „Gazety Kieleckiej" w latach 1870—1914;* mgr Jerzy Fijałkowski scharakteryzował *Marmury w budowlach zabytkowych regionu świętokrzyskiego.* Dr Stanisław Marcinkowski przeanalizował *Źródła do dziejów przemysłu marmurowego znajdujące się w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Kielcach.*

Poza tematykę sympozjum wyszła w interesującym referacie mgr Irena Olkowicz-Paprocka. Omówiła ona perspektywy eksploatacji marmurów w rejonie Iwanisk i Opatowa. Autorka dokonała charakterystyki jakościowej i oceniła zasoby zbadanych ostatnio pokładów marmurów w Górach Świętokrzyskich. W części obszaru znajdującego się na wschód od Łagowa występują zasoby, które stwarzają możliwości utworzenia dużego ośrodka przemysłu marmurowego.

Uczestnicy sympozjum w drugim dniu jego trwania zwiedzili czynne marmurołomy w Bolechowicach i na Górze Zygmuntówce, a także rezerwat przyrody na Górze Zelejowej, gdzie znajdują się dawne wyrobiska górnicze.

Referaty i komunikaty przygotowane na sympozjum ukażą się drukiem dzięki staraniom Towarzystwa Przyjaciół Górnictwa, Hutnictwa i Przemysłu Staropolskiego w Kielcach.

Andrzej Rembalski
(Kielce)

SYMPOZJUM NAUKOWE: *PRODUKCJA BRONI W REGIONIE ŚWIĘTOKRZYSKIM*

17 września 1983 r. odbyło się w Kielcach sympozjum naukowe na temat *Produkcja broni w regionie świętokrzyskim.* Stanowiło ono jeden z elementów obchodów 300 rocznicy zwycięstwa pod Wiedniem oraz 40-lecie powstania Ludowego Wojska Polskiego.

Organizatorami sympozjum były: Towarzystwo Przyjaciół Górnictwa, Hutnictwa i Przemysłu Staropolskiego; Wojewódzki Sztab Wojskowy w Kielcach; Kie-

leckie Towarzystwo Naukowe oraz Zarząd miejscowego Oddziału Polskiegc Towarzystwa Historycznego.

Podczas obrad wygłoszono 8 referatów traktujących o produkcji broni w regionie świętokrzyskim od wieku XVI do II wojny światowej.

Doc. Zenon Guldon przygotował referat pt. *Szable staszowskie na tle produkcji broni siecznej w regionie świętokrzyskim w XVI—XVIII w.* O produkcji szabel w Staszowie w początkach XVIII w. wspominali G. Rzączyński i J. Kitowicz. W literaturze wokół produkcji szabel staszowskich narosło sporo nieporozumień. Już J. Kołaczkowski uznawał tzw. staszówki za najsłynniejsze szable polskie, a J. Wimmer uznał szabelnię staszowską za największą w Polsce w początkach XVIII w. Niektórzy badacze twierdzili, że nazwa szabli powinna brzmieć „stasiówka" i że oznacza ona broń z czasów Stanisława Augusta. Wśród badaczy, którzy pisali o szablach staszowskich na uwagę zasługują prace B. Zientary i E. Balcerzak. Dlatego też dobrze się stało, że Z. Guldon w oparciu o analizę danych publikowanych oraz wykorzystując dostępne źródła archiwalne przedstawił dzieje staszowskiej szabelni. Zebrane przez autora materiały świadczą o dużej żywotności staszowskiego ośrodka produkcji broni siecznej w XVII—XVIII w. Początkowo produkcją tą zajmowali się miecznicy zrzeszeni w cechu zbiorowym. Od połowy XVIII w. pewne czynności były wykonywane w manufakturze szabelnej współpracującej ściśle z rzemiosłem cechowym. Efektem tej współpracy były „staszówki", uznawane za najlepsze i najbardziej znane szable polskie w XVIII w.

Mgr Stanisław Miczulski przygotował referat pt. *Produkcja broni palnej i uzbrojenia w zespołach wielkopiecowych Bobrzy i Samsonowa w XVIII w.* Autor na tle dziejów ośrodka przemysłowego, zlokalizowanego w dolinie rzeki Bobrzy, ukazał produkcję broni w zakładach Samsonowa, Bobrzy, Humra i Szyszkowskiego Młyna. S. Miczulski wysunął tezę, że chyba wszystkie działa użyte w wyprawie wiedeńskiej pochodziły z Samsonowa. Z tego samego zakładu miała także pochodzić w całości amunicja armatnia. Nie ulega wątpliwości, że nadbobrzańskie zakłady hutnicze wniosły wielki wkład w dzieło umacniania obronności kraju.

Prof. Jan Pazdur wygłosił referat pt. *Produkcja broni palnej na Kielecczyźnie w XVIII w.* Stwierdził on, że w wyżej wymienionym okresie produkcja broni palnej w tym regionie możliwa była wyłącznie w dobrach latyfundialnych. Wynikało to częściowo ze względów surowcowych, częściowo zaś z wymogów technicznych, narzucających zakładom produkującym broń palną wysoki poziom organizacji pracy. Tradycyjne kuźnice wodne, które jeszcze w XVI w. mogły z powodzeniem współdziałać w produkcji broni palnej, miały już w XVIII w. poziom przemysłu wiejskiego. Produkcja broni wymagała zaś wykonywania jej w manufakturach, działających w oparciu o wykwalifikowane cechy.

Doc. Z. Guldon w swym drugim referacie *Saletra i siarka na rynkach polskich w XVI—XVIII w.* podjął próbę zobrazowania rozmiarów handlu tymi surowcami w czasach Rzeczypospolitej szlacheckiej. Łączne potraktowanie tych kopalin uzasadnił tym, że stanowiły one podstawowe składniki do produkcji prochu. Zaprezentowany przez doc. Guldona referat wskazuje, że wiedza o produkcji siarki i jej związków w XVI—XVIII w. jest jeszcze niepełna. Rola tych kopalin w wymiarze handlowym wymaga dalszych szczegółowych badań.

Mgr Wojciech Saletra przygotował referat: *Produkcja broni w okresie powstań listopadowego i styczniowego.* Autor stwierdził, że w bogatej literaturze dotyczącej okresu powstań produkcja broni zajmuje stosunkowo niewiele miejsca. Główną przyczyną tego jest szczupła baza źródłowa. Z przedstawionej przez mgra Saletrę charakterystyki produkcji broni w okresie powstania styczniowego na Kielecczyźnie wynika, że potencjał przemysłowy tego regionu został wykorzystany w bardzo małym stopniu. Autor stwierdził, że władze powstania — zarówno cywilne, jak

i wojskowe — nie uczyniły wszystkiego, aby uzbroić jak największą ilość powstańców. Trzeba jednak pamiętać o tym, że cała produkcja wykonywana była w konspiracji.

Dr Mieczysław B. Markowski wygłosił referat pt. *Produkcja broni i amunicji w centralnej i północnej części województwa kieleckiego w okresie II Rzeczypospolitej.* Autor w oparciu o bogaty materiał źródłowy ukazał rozmiary produkcji zbrojeniowej w Fabryce Broni w Radomiu, w Zakładach Starachowickich, Fabryce Amunicji w Skarżysku-Kamiennej i w Państwowej Fabryce Prochu w Pionkach. Dodać należy, że w końcu lat trzydziestych Państwowa Wytwórnia Uzbrojenia współpracowała z 25 zakładami prywatnymi z terenu ówczesnego województwa kieleckiego. Rozwój produkcji zbrojeniowej w latach międzywojennych miał wpływ na wzrost znaczenia gospodarczego województwa kieleckiego.

Dr Stanisław Meducki wygłosił referat pt. *Produkcja broni i amunicji w regionie świętokrzyskim w okresie II wojny światowej.* Autor oparł swój referat na bogatych źródłach przechowywanych w archiwach amerykańskich, niemieckich oraz polskich. Ukazał on rozmiary produkcji zbrojeniowej wykonywanej na rzecz okupanta w zakładach Kielecczyzny. Broń produkowana była przede wszystkim w zakładach Kielc, Radomia, Starachowic i Ostrowca Świętokrzyskiego. Fragment swojego wystąpienia autor poświęcił także konspiracyjnej produkcji broni. Zagadnienie to potraktował jednak marginalnie.

Szkoda, że w programie sesji nie znalazł się odrębny referat, w którym omówiono by to zagadnienie. Wszak Kielecczyzna w latach ostatniej wojny była jednym z najprężniejszych ośrodków działalności konspiracyjnej. Znana była także z produkcji broni dla oddziałów partyzanckich.

Sesję zamknął referat przygotowany przez mgr Elwirę Szczepaniak i mgr Romanę Guldon pt. *Źródła do dziejów produkcji broni w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Kielcach.*

Referaty wygłoszone na sympozjum ukażą się drukiem w periodyku Kieleckiego Towarzystwa Naukowego: „Studia Kieleckie".

Andrzej Rembalski
(Kielce)

DZIAŁALNOŚĆ KRAKOWSKIEGO ŚRODOWISKOWEGO ZESPOŁU KOORDYNACYJNEGO OBCHODÓW 510 ROCZNICY URODZIN MIKOŁAJA KOPERNIKA W LATACH 1982—1984

W 1983 r. przypadła 510 rocznica urodzin Mikołaja Kopernika, która była przez Federację Miast Kopernikowskich uroczyście obchodzona w całym kraju. Kraków jest drugim po Toruniu miastem szczególnie silnie związanym tradycją z postacią Astronoma, toteż kopernikowskie rocznice są tutaj nadzwyczaj godnie obchodzone. Biorąc to pod uwagę już 26 października 1982 r. z inicjatywy krakowskiego oddziału Polskiego Towarzystwa Astronautycznego, przy współudziale krakowskich oddziałów Polskiego Towarzystwa Miłośników Astronomii i Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, powstał zespół, który przy pomocy szerszego grona współpracowników podjął się zorganizowania w Krakowie uroczystych obchodów ku uczczeniu wielkiego Polaka.

Oto skład Krakowskiego Środowiskowego Zespołu Koordynacyjnego Obchodów 510 rocznicy urodzin Mikołaja Kopernika: przewodniczący — dr Bolesław Gomółka; wiceprzewodniczący — inż. Jacek Burda (do czerwca 1983 r.); sekretarz — mgr Alicja Siuta; skarbnik — dr Henryk Brancewicz; członkowie — red. Lesław Pe-